

10. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2404-17>.

11. Идя чужим путем // Эксперт. — 2010. — 24 мая (№ 705). — Режим доступа: http://www.expert.ru/printissues/expert/2010/20/itya_chuzhim_putem.

12. Benz A. Der moderne Staat, Grundlagen der politologischen Analyse / A. Benz. — München, Wien: Oldenburg Verlag, 2001. — 200 s.

13. Gerrard M. B. What Are Public-Private Partnerships, and How Do They Differ from Privatizations? / M. B. Gerrard // Finance & Development, 2001. Vol. 38, No 3. — P. 45–51.

14. Marin P. Public-private partnerships for urban water utilities: a review of experiences in developing countries / P. Marin. — Washington: World bank: Public-private infrastructure advisory faculty (PPIAF), cop. 2009. — XVI, 191 p.

15. Patrinos H. A. The role and impact of public-private partnerships in education / H. A. Patrinos, F. Barrera-Osorio, J. Gubqueta. — Washington: World Bank, cop. 2009. — XIII, 97 p.

16. Lund-Thomsén P. Assessing the impact of public-private partnerships in the global South: the case of the Kasur Tanneries pollution control project / P. Lund-Thomsen. — Geneva: UN Research inst. for social development, 2007. — VI, 31 p.

17. Grimsey D. Evaluating the Risks of Private Partnerships for Infrastructure Projects / D. Grimsey, M. K. Lewis // International Journal of Project Management, 2002. — № 20. — P. 107–118.

18. Какими будут банки в 2011 году? Вопросы и ответы // Зеркало недели. — 2010. — 12 ноября. — Режим доступа: <http://www.zn.ua/projects/banki/banki-v-2011-godu/70817/>.

19. Partnerships Victoria. Use of Discount Rates in the Partnerships Victoria Process. Technical Note. — Melbourne Department of the Treasury and Finance, 2003. — 127 p.

20. Семенин А. А. Центры развития государственно-частного партнерства: сравнительный анализ / А. А. Семенин; Центр развития государственно-частного партнерства. — М., 2010. — Режим доступа: http://pppcenter.ru/assets/files/docs/PPP_units_Semenin.pdf/.

Надійшла до редакції 09.03.2011 р.

УДК 332

В. В. Разумцев,

канд. екон. наук,

проректор з економічних питань,

Луганський національний аграрний університет,

Ю. С. Рогозян,

аспірантка,

Донбаський державний технічний університет, м. Алчевськ

БАЛАНСОВИЙ МЕТОД В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ РІВНОВАГИ

На стабільність економічного розвитку держави позитивно впливає налагодження тісних господарських зв'язків між суб'єктами господарювання. У цьому контексті важливо забезпечити макроекономічну рівновагу, яка одна з основних в економічній теорії і привертає до себе велику увагу економістів протягом XIX–XX ст. Рівновага — це збалансованість і пропорційність економічних процесів у масштабі всього народного господарства: сукупного попиту і сукупної пропозиції, виробництва і споживання. Досягнути макроекономічної рівноваги можна, але лише тимчасово, адже вона

має динамічний характер і діє скоріше за принципом «рівновага — нерівновага». Однак суспільство зацікавлено, щоб відхилення від рівноваги були мінімальними і короткочасними, тому воно дійшло висновку про необхідність регулювання макроекономічної рівноваги у процесі реалізації відповідної економічної політики. Збалансоване, рівноважне зростання економіки передбачає узгоджений динамізм її складових структурних ланок залежно від розвитку народного господарства як цілісної системи, тому використання балансового методу для сучасного розвитку економіки України актуальне.

© В. В. Разумцев, Ю. С. Рогозян, 2011

Використанню балансового методу, як методу теорії бухгалтерського обліку, присвячено багато наукових праць: М. В. Кужельний, В. Г. Ліпшик [1], А. М. Кузьмінський, В. В. Сопко [2], С. В. Свірко [3], В. П. Завгородній [4], але в економічній теорії існує багато інших методів, які ґрунтуються на обмеженості величини матеріальних ресурсів і жорстких взаємозв'язках між окремими елементами регіональної системи. Тому ціллю даної статті стало дослідження сутності та значення балансового методу в економічній теорії рівноваги.

Економічна наука вже протягом двох століть досліджує проблему економічної рівноваги, створюючи теорії, моделі та концепції загальної і часткової рівноваги. В економічній теорії розрізняють класичну, кейнсіанську і монетаристську моделі макроекономічної рівноваги. Представниками класичних моделей були Ф. Кене (1694–1774), Ж. Б. Сей (1767–1832), К. Маркс (1818–1883), Л. Вальрас (1834–1910), В. Парето (1848–1923) та ін. (табл. 1).

Отже, виходячи з думок науковців щодо теорії економічної рівноваги, вона буває: ідеальною, реальною, частковою і загальною (рис. 1).

Ідеальна (бажана) рівновага — це такий стан економіки, за якого забезпечується оптимальна реалізація інтересів усіх суб'єктів економіки та угодованість в їх поведінці. При цьому рівновага теоретично передбачає, що всі суб'єкти знаходять на ринку предмети споживання, фактори виробництва, і кожен продукт, вироблений у минулому році, має бути реалізований. Така рівновага можлива за наявності вільної конкуренції та економічної гармонії, за відсутності протилежностей і диспропорцій.

Реальна рівновага встановлюється в економічній системі як наслідок впливу зовнішніх факторів на ринок в умовах недосконалої конкуренції. Така рівновага є відповідністю між обмеженими ресурсами і зростаючими потребами суспільства. При цьому необхідно вжити заходів, спрямованих на ефективне використання ресурсів; збільшення продуктивності суспільної праці чи обмеження платоспроможного попиту споживачів.

Види рівноваги

Часткова рівновага у масштабі всього народного господарства означає досягнення кількісної відповідності двох взаємопов'язаних окремих сторін чи ланок економіки, ринку товарів, послуг, факторів виробництва. Наприклад, збалансованість між виробництвом і споживанням, попитом і пропозицією, прибутками й витратами бюджету та ін.

Загальна макроекономічна рівновага — це збалансований розвиток усіх сфер економічної системи, одночасна відповідність на ринку в цілому. Макроекономічна рівновага передбачає досягнення пропорційності як доцільності, впорядкованості та відповідності відтворюваних зв'язків, сторін і фаз. При цьому локальні, окремі пропорції взаємопов'язані, доповнюють одна одну і зумовлюють збалансований розвиток усієї економічної системи або рівновагу.

Рис. 1. Види економічної рівноваги [6]

Між рівновагою, пропорційністю і збалансованістю існує тісний взаємозв'язок. Якщо рівновага є бажаною метою макроекономічного розвитку, то пропорційність і збалансованість є методами її досягнення. Ігнорування якогось з цих понять завжди призводить до однобічних результатів, до суперечностей і диспропорцій в економіці та суспільному житті.

Під методом у широкому розумінні слова слід розуміти шляхи, способи та засоби пізнання дійсності, сукупність органічно пов'язаних принципів і прийомів дослідження різноманітних явищ. Метод економічної науки, як і будь-якої іншої науки, визначається змістом і особливостями предмета, які, у свою чергу, зумовлюються тими конкретними цілями, вимогами та завданнями, що поставили на даному етапі розвитку економіки або проглядаються в перс-

пективі. Під методом економічної науки розуміють науково обґрунтовану систему теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів і спеціальних прийомів дослідження, що дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення і базуються на діалектичному методі пізнання [1].

Залежно від способу пізнання економічних систем, вони поділяються на три групи: загальнонаукові, економіко-логічні, економіко-математичні (рис. 2).

Найбільш дієвим інструментом аналізу, формування та підтримки економічних пропорцій та обґрунтування певних обсягів і темпів економічного розвитку, є балансовий метод. Балансовий метод — це система заходів і процедур, що забезпечують погодження та координацію показників, пов'я-

Таблиця 1. Науковці та теорії економічної рівноваги [5]

Автор і джерело теорії	Зміст вкладу у теорію рівноваги
Ф. Кене «Економічна таблиця» (1758)	Зробив першу спробу створити модель рівноваги у вигляді схематичного зображення процесу простого відтворення й обігу сукупного суспільного продукту (ССП), його реалізації між представниками трьох класів: виробничого (фермери), земельних власників і промисловців. Він обґрунтував концепцію «природного порядку», виходячи з розвитку економіки на основі вільної конкуренції, стихійного ринкового ціноутворення, еквівалентності обміну і невтручання держави в економіку.
Ж. Б. Сей «Трактати політичної економії» (1803)	Створив модель економічної рівноваги «попит є пропозиція». Відповідно до цієї моделі виробництво товарів та їх пропозиція створюють свій власний попит. Оскільки продавець товару чи послуги отримує за них гроші, на які у свою чергу купує інші товари чи послуги, то величина попиту завжди дорівнює обсягові реалізованої пропозиції. За цих умов в економіці попит і пропозиція завжди збалансовані і диспропорції у вигляді дефіциту товарів або їх надвиробництва неможливі. Цей висновок у сучасній літературі називають «законом Селя», його можна зобразити у вигляді моделі «сукупна пропозиція = сукупному попиту».
К. Маркс, «Капітал»	Обґрунтував загальні умови пропорційного розвитку простого і розширеного відтворення, пояснив сутність відтворення продуктивних сил і виробничих відносин, а також усіх його фаз — виробництва, розподілу, обміну і споживання. Відтворення просте — це процес виробництва, який відновлюється щорічно у незмінних обсягах. При розширеному відтворенні відбувається кількісне і якісне зростання кінцевих результатів виробництва. За умов розширеного відтворення додатковий продукт використовується в певних пропорціях для особистого та виробничого споживання, для цього треба мати: додаткові засоби виробництва, додаткову робочу силу, додаткові засоби для існування робочої сили. К. Маркс розглядав сукупний суспільний продукт як кінцевий результат процесу відтворення із двох сторін — натуральної і вартісної. Тому весь ССП і все суспільне виробництво з точки зору речового складу він поділяв на два підрозділи: виробництво засобів виробництва (I підрозділ), які обслуговують все суспільне виробництво і використовуються для виробничого споживання, тобто компенсації спожитих у процесі праці речових факторів виробництва; виробництво предметів споживання (II підрозділ), які використовуються для особистого споживання робітників і власників. За вартістю ССП складається з постійного капіталу (С), змінного капіталу (У) та додаткової вартості (Т). Визначив три умови пропорційної реалізації складових частин ССП при простому та розширеному відтворенні. В умовах простого відтворення продукт I підрозділу дорівнює фонду відшкодування обох підрозділів; продукт II підрозділу дорівнює чистому продукту обох підрозділів; чистий продукт I підрозділу дорівнює фонду відшкодування II підрозділу. В умовах розширеного відтворення продукт I підрозділу більший, ніж фонд відшкодування в обох підрозділах; продукт II підрозділу більший, ніж чистий продукт обох підрозділів; чистий продукт I підрозділу більший, ніж фонд відшкодування II підрозділу. Отже, процес відтворення тісно взаємопов'язаний з обміном продуктів обох підрозділів і потребує певної пропорційності в самих підрозділах та між ними. Коли порушуються умови пропорційності, виникають диспропорційність і нерівновага.
Л. Вальрас	Модель загальної економічної рівноваги, що показує, яким чином ринкова економіка забезпечує рівність між сукупною сумою попиту та сукупною сумою пропозиції. Відповідно до «закона Вальраса» економічні агенти не мають ніяких надходжень коштів зовні, а також «відкладеного попиту». Тому коли за незмінних цін попит і пропозиція збігаються на всіх ринках, то внаслідок бюджетних обмежень економічних агентів попит і пропозиція автоматично збігаються і на єдиному ринку. Л. Вальрас показав, що рівновага домогосподарств і ринків споживчих товарів узгоджується з рівновагою фірм і ринків факторів виробництва.
Дж. М. Кейнс «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» (1936)	Розробив повну модель макроекономічної рівноваги, яку описав за допомогою системи семи рівнянь. Класичні моделі економічної рівноваги створювалися на основі вільного ціноутворення як регулятора забезпечення пропорційності та збалансованості в економіці. Класичні моделі макрорівноваги довели, що рівновага між сукупним попитом (AD) та сукупною пропозицією (AS) може порушуватися внаслідок зменшення попиту на розмір заощаджень (S), що зумовлює особливий інтерес підприємців, які мають потребу у кредитованих інвестиціях (I). Тому $AD = AS$ за умов, що розмір заощаджень дорівнює величині кредитованих інвестицій, тобто $S = I$. Рівність сукупного попиту та сукупної пропозиції потребує рівності кредитованих інвестицій та інвестованих заощаджень.
М. Фрідмен	Засновник сучасного монетаризму, обґрунтував монетаристську модель економічної рівноваги, в якій запропонував замість державної політики експансії політику стримування, тобто обмеження доходів населення, рівня сукупного попиту, грошових виплат населенню, державних витрат, приросту грошової маси. При цьому може спостерігатися зростання безробіття і зниження інфляції. Держава за такого стану економіки повинна застосовувати політику лібералізації, тобто надання більшої свободи розвитку ринкових відносин, ціноутворенню.

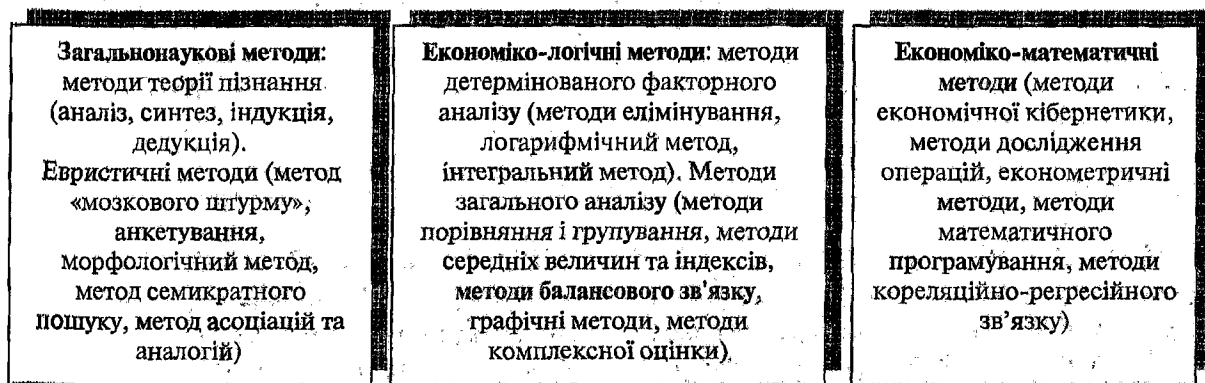

Рис. 2. Класифікація методів економічної науки

ують потреби і ресурси, порівнюють витрати і результати у процесі відтворення (кругообігу) [2].

Балансовий (сальдовий) метод дуже доречно використовувати там, де прямий розрахунок впливу будь-якого фактора технічно складний або незручний з інших міркувань. Проте слід дуже обережно користуватись балансовим методом, оскільки будь-який прорахунок на попередніх етапах призводить автоматично до помилки на останній стадії розрахунку. До речі, ця помилка має системний характер і зберігає загальний баланс показників або факторів.

Балансовий метод в економічній практиці реалізується шляхом розробки системи взаємопов'язаних, взаємодіючих і взаємодоповнюючих загально-економічних балансів і національних рахунків. Балансова робота полягає в кількісному аналізі, зіставленні та науковому обґрунтуванні раціональних економічних зв'язків, обсягів і пропорцій розвитку економіки згідно з економічною політикою держави, її цілями і пріоритетами, суспільними потребами і економічними можливостями [3].

На основі балансового методу розроблено дві системи макроекономічного рахівництва: баланс національного господарства (БНГ) і систему національних рахунків (СНР). СНР — це основа національного рахівництва, і кожний її рахунок (баланс) показує рівновагу між обсягом тих або інших ресурсів та їх використанням за допомогою балансуєчої статті або за визначенням. Балансуєча стаття кожного рахунку має самостійне значення в характеристиці результатів тих економічних процесів, що вивчаються, а також використовується для ув'язки кожного попереднього рахунку з наступним. Отже, на основі взаємопов'язаної системи показників, об'єднаних у рахунки і складених у відповідній послідов-

ності, яка відповідає етапам (стадіям) відтворювального циклу, можна отримати взаємозв'язану комплексну кількісну характеристику економічних процесів та їх результатів (наслідків). У СНР широко використовується також метод класифікації і групувань, метод моделювання та ін.

Таким чином, балансовий метод — це основа економічної рівноваги, яка полягає у збалансованості і пропорційності економічних процесів у масштабі всього народного господарства України та її окремих регіонів.

Література

1. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. — К.: КНЕУ, 2001. — 345 с.
2. Кузьмінський А. М. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу / А. М. Кузьмінський, В. В. Сопко, В. П. Завгородній. — К.: Вища шк., 1993. — 273 с.
3. Свірко С. В. Бухгалтерський облік і прийняття рішень у бюджетних організаціях / С. В. Свірко. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
4. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. — К.: КНЕУ, 2000. — 194 с.
5. Економічна теорія: посібник вищої школи / [Воробйов Е. М., Гриценко А. А., Лісовицький В. М., Соболев В. М.]; за ред. Е. М. Воробйова. — Харків, Київ, 2001. — 374 с.
6. Хэй Д. Теория организации промышленности: учебник в 2-х томах / Д. Хэй, Д. Моррис; пер. с англ. под ред. А. Г. Слуцкого. — Санкт-Петербург: Экономическая школа, 1998. — 352 с.

Надійшла до редакції 14.12.2010 р.